

Ölürse ten ölür Canlar ölesi değil

Yazan:
**HALDUN
TANER**

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR

SANIRIM bir düşün içinde yaşardı. Onu bu düşün uyardırca, kaba gerçeklerden mikroptan kaçır gibi kaçarak. Bu düşün içinde önce kendi vardı. Daha doğrusu kendi hayalindeki imajı. Nasıl Halid Ziya Uşaklıgil kendi imajını Paul Bourget'e yakın görüyorsa, Hisar da kendini herhalde Marcel Proust'la akraba sayıyordu. Mektebi Sultanî'de okumanın verdiği ajantajla Fransız edebiyatına yabancı değildi. Fransız yazarları içinde kendi dalga uzunluğunda olmayanları bir kalem geçip, kendi mizacına yakın saydıklarını ayrı bir tahta oturturdu. Türk yazarları içinde en değer verdikleri, başta Yahya Kemal olmak üzere, Halid Ziya Uşaklıgil, Ahmet Haşim, Hamdullah Suphi ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu idi.

Bu arada Abdülhak Hâmid'i de unutmayalım. Hâmid hayranlığı ona babasından geçmiş sayılabilir. Babası Mahmud Ekrem Bey'in İbrahim Şinasi Efendi'ye ve Abdülhak Hâmid'e duyduğu hayranlık ise birincinin ikinci, ikincinin de birinci adını birleştirip oğluna verişinden bellidir.

**Kendisi
ile dolu**

DAHA sonrakiler içinde beğendiği yok gibiydi. Kendisi ile dolu olduğu için bu beğendiğini söylediklerimiz de kendinden sonra beğenirdi. Büsbütün yalnız kalmamak için... Dostluğa da büsbütün sırt çevirecek güçte olmadığı için... Onları belli bir seviyede konuşabileceği tek küfüvleri saydığı için... Evet, bir düşün içinde yaşadığını söylemişim. Bu düşün baş kahramanı elbette kendisi idi. Ama bu kendisi ne ile dolu idi? Bitmez tükenmez nostalji çocukluk anıları ile. Yirminci yüzyıl başının rahat ve kaygısız İstanbul yaşamı ile. Bütün ayrıntılarıyla bu âlemi zaptetmiş belleği başlıca dayanağı idi. Bu bellek, onun en yakın dostu idi. Onu, romancılığa da bu özelliği itmiş olsa gerek. Edebiyatta 1921'de ilkin Derghah dergisinde Kitaplar ve Muharrirler başlığı altında eleştirmeler yazarak başlamıştı. Daha sonra Yarın dergisinde ondan da sonra İleri ve Medeniyet gazetelerinde bu çeşit eleştirme yazılarını sürdürmüştü. Arada bir, bir şiir kaleme aldığı da oluyordu. Eleştiri yanında o zamanın pek moda olan bir türüne mensur şiir türüne sapmış, daha sonra anılar yazmaya başlamıştı. Romancılık yeteneğini bu anılar yazarken farketmiş olsa gerek. Fahim Bey ve Biz, Çamlıca'daki Eniştemiz, Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği romanları anı arası, romanları anı tarzına benzer yapıtlardır.

Ben, kendisini yaşamının son on yılında tanıdım. İlgisine dahi lâyık görmediği genç kuşak edebiyatçıları içinde nedense bir bana sıcak davrandı.

**Markiz
pastanesinde**

Odemler on beş günde bir Sayın Mübeccel Bayramveli'nin salon literrairlerinde toplanılırdı. Bu toplantılara bazen Refik Halid Karay, Fazıl Ahmet Aykaç gibi yaşlılarıyla birlikte o da katılırdı. Ama daha çok tek başına Beyoğlu'nda elleri arkasında geriye kaykıla kaykıla aheste beste gezer, çay vakti Markiz pastanesine gelir, soba ile vitrin arasındaki daimi yerine yerleşirdi. Biraz sonra "Teşrif etmez misiniz, biraz konuşsak" diye beni masasına davet ederdi. Beni konuşmaya değer buluşunun nedenlerini kendi kendime aramışumdur. Onun okuduğu okulun ürünü oluşum, aynı kültürel birikimden gelişim mi? Yoksa sadece benim de Markiz'in muhteşem inzivasını seçmiş mi? Hikâyelerimi okuduğunu, oyunlarını seyrettiğini hiç zannetmiyorum. Oyle bir şey olsa laf arasında muhakkak imâ ederdi. Benim yazarlığımı hep ikinci elden ya rahmetli Yakup Kadri'den ya da Refik Halid'den duyduğum olasılığı galiba daha geçerli idi. Çünkü, lafa onların övgüleri ile başlardı. "Yakub son piyesinizi beğenmiş", "Refik Halid, hikâyelerinizi bana çok övdü" gibilerden... Kaldı ki, bu saydıklarım da beni edebî meziyetlerimden çok ya onlara benzeyen yazarımdan ya da kendi kişiliklerine gösterdiğim dikkat ve ilgiden ötürü tutuyor olacaklardı. "Madem ki beni anlıyor, böylece bu delikanlıda iş var" gibilerden. Beni tutup tutmaması, ya da neden tuttukları pek umurum değildi. Deneyim edinme, izlenim toplama çağında, bu ustaların çevresi de, ilgi duyduğum daha başka çevreler gibi, beni çekirdi. İnsan bir meslekte yürüyecekse, o mesleğin yaşlılarından öğreneceği çok şey vardır düşüncesinde idim. Markiz'in Belle Epoque duvar çinileri, kibar tenhalığı, levanten atmosferi, gümüş çatal bıçakları, fayans tabloları, Bay Avedis'in güngörmüş üslubu, ona belki de Paris'de Ecole Libre des Sciences Politiques'de okuduğu zaman gittiği Saint Germain kahvelerini Dome'u yahut daha çok Brasserie Lipp'i anımsatıyor olabilirdi.

Evet, masasına giderdim. Çoğu zaman Malarmée'den, François F. Mauriac'dan, Maurice Barrès'den, Nouvelles Littéraires'deki bir eleştiriden ve tabii

dönüp dolaşıp Marcel Proust'tan söz açılırdı. Bazen Abdülhak Hâmid'den, Ahmet Haşim'den, Hamdullah Suphi'den, Yahya Kemal'den de bahsedirdi. Mesafeli ve ölçülü tam bir İstanbul efendisi konuşması vardı. Fatih hakkındaki eseri ile ün yapan ortak dostumuz Prof. Babinger'in Münih'te bana söylediği bir sözü hep anımsarım. Babinger, "Toplumunuzda topu topu iki tane Osmanlı Grand Seigneur'ü kaldı, onlara iyi bakın" demişti. "Biri Yahya Kemal, öbürü Abdülhak Şinasi Hisar".

Gerçekten de Abdülhak Şinasi Hisar'ın halinde bir Grand Seigneur hali vardı... Vekârlı ve dalgın. Özel yaşamından çok bahsetmezdi. Hiç evlenmemişti. Bunun nedenini merak eder ama nezaket ve protokol belâsı, soramazdım.

**Bir bakışmanın
unutulmaz anısı**

BİR keresinde, evet yalnız bir keresinde kendiliğinden açılmıştı. Aşkta bahsederken yaşamının en tatlı anılarından birini anlatmıştı. Büyük bir yakınlık duyduğu bir genç kıızı bir gece pencerede görmüştü. Bir sokak fenerinin loş ışığında kız yarım saat hareketsiz pencerede durmuş, üstada da onu kaldırımda yarım saat hareketsiz seyretmişti. Aralarında konuşma olmamıştı. İşaret olmamıştı. Ama iki ruh, sanki birbirine sarılmış, kaynaşmıştı. Üstad, bunu büyük ve tatlı bir anı olarak saklıyordu.

O tarihte bunun bana çok ters gelmesi gerekirdi. Çünkü dolu dizgin bir bekârlığın tam tadını çıkararak renkli, deşik, hızlı bir yaşam sürüyordum. Ama üstadın bu anıyı anarke'gözlerindeki mutluluk pırlantısına gıpta etmiştim. Mutluluğun nicelikte değil, nitelikte olduğunu o gün bir kere daha anlamıştım.

Bütün hassas insanlar gibi çok alıngan yaratılışı idi. Buluttan nem kapardı. Görünüşte dört-beş dostla buluşmasına karşın, aslında kendini anılarıyla örülmüş bir inzivaya çekişinin, kendi hayal ve anı dünyası ile yetinmesinin bir nedeni de başka başka kişilerle sürtüşmemek, örselenmemek, çekingenliği idi. Çok da mağrurdu demiştik. 1944'de CHP'nin düzenlediği roman yarışmasında Fahim Bey ve Biz romanının, Sinekli Bakkal ve Yaban 'dan sonra üçüncü oluşunu onuruna yedirememişti. Dostum Taha Toros'un naklettğine göre, jüriyi etkileyip kendinin kazanmaması için çalıştığını sandığı Hasan Ali Yücel'e uzun zaman üç beslemiş, çağrılı olduğu bir mecliste onun da bulunduğunu kapıyı açan uşaktan öğrenince hemen verdiği paltosu ve şapkasını geri alıp oradan uzaklaşmıştı. Oysa Hasan Ali Yücel'in ustaya da eserine de saygısı büyüktü. Jüride olmadığı gibi, kimseye de hiçbir etki yapmaya kalkmamıştı. Bir dedikoduyu araştırmazmış gerçek saymak, olabilir görmek hep bildiğimiz gibi alınganlığı hastalık haline getirenlerde sık görülen bir haldir. Birinci olmuş, üçüncü olmuş, hatta bir derece almamış olmak, kendi değerine, gücüne inanan bir yazarı, hiç mi hiç etkilememek gerekir. Hasan Ali Yücel, bunu işitince, çok üzülmişti. Ama üstadı bu saplantısından kurtarmak kolay olmamıştı.

**Romanlarının
dekoru**

ABDÜLHAK Şinasi Hisar, hiç şüphesiz romancılığımızın seçkin bir yazarı olarak kalacaktır. Romanda vakaya değil, his ve düşünceye bir de üslûba değer verirdi. Onca, "Bir romanın en büyük meziyeti romana benzememesi ve bir roman olduğunu hatırlatmaması" idi.

Halid Ziya Uşaklıgil'in, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, Reşad Nuri Güntekin'in romanlarındaki sağlam çatıyı onunkilerde bulamazdınız. Hatta romancının yan tutmazlığından yana da değildi. O daha çok kendi çocukluğunda,

gençliğinde tanıdığı ve garipliği, ayrıcalığı ile roman kişisi olmaya elverişli gördüğü insanları alır, onların uzun bir portresini yaparken roman kahramanı olmaya elverişli niteliklerini görür, d'après nature çalışmayı bırakıp bu kişiliklere hayalinden başka nitelikler de katar, yeni bir kişilik çıkarırdı. Bu kahramanlar, hep bildiğimiz gibi Fahim Bey'di, Ali Nizami Bey'di, Çamlıca'daki Enişte idi. Romanlarının dekoru Rumeli Hisarı, Büyük Ada, Çamlıca'dı.

Üstadın çok zengin çocukluk anıları mutlu yaşamının durdurulmaz çağrışımları olarak bu alana akın ederlerdi. Kahramanları ile hem sınıfsal hem psikolojik bir özdeşleşmenin içinde olduğundan, onların en ayrıntılı duygu ve düşünce labirentlerini derinliği işlerdi. (Geçmiş peşinde) oluşu ile, duygu ve düşünceleri böylesine ince ve ayrıntılı kovalayışı ile başka ve onun seveceği bir deyimle çocukluğun mutlu günlerinin (nostaljisini) ve duygusal kişiliğinin (refinement)ı onu çok sevdiği Marcel Proust'a yaklaştırdı. Kahramanları Hep üst tabaka insanlardı. Ve de aylaktılar. Bir ödevin peşinde koşmayan, dünyada bir işi üstlenmemiş olan insanlardı. Almanların (Musse) dediği başıboşluk, kopukluk, aylaklık elbet bazı düşünce ve duyguları enine boyuna geliştirmeye elverişli bir zaman lüksüdür. Ama bunu bulmak kaç faniye nasip olur.

Şu satırlarını birlikte okuyalım. "Şimdi Boğaziçi'nin o his bakımından dolu günlerini hatırladıkça, bunlarla mukayese ile, şehir hayatının işleri ve zahmetleriyle çabucak solup giden günlerimizin, birer göç arabası gibi her çeşit yüklerle dolu geçen günlerimizin duygudan yana fakirliğine acıyorum. Hislerimizin hiçbirini doya doya duymaya, işlemeye vaktimiz kalmıyor. Eski zamanın o işsiz ve tembel günleri ruhun büyük bir küsayışı içinde geçirdi. Her hissini ruh içinde doğup gelişmesi için bol bol zaman vardı. Yalıların hayatında çarşıya hiçbir vakit ayrılmaz, alışverişlerle ne bey, ne hanım meşgul olur, alınacak şeyleri hep uşaklar alıp getirirdi. Şehre ancak beyler gidip gelirler ve onlar da her gün inmezlerdi" (Boğaziçi Yalıları, 1954, S. 49-50).

**Düşünü
bozmamak için**

TOPLUMUN yozlaştığı anlarda bazı kesimler bu yozlaşmanın da tadını çıkarırlar. Thomas Mann yozlaşmamış bir Alman toplumunun kronikçisi olarak bunu çok iyi yansıtmıştı. Abdülhak Şinasi Hisar da yozlaşmış Osmanlı toplumunun yozlaşmış, garip, yarı deli, ama bu delilikleri içinde marazi bir mutluluk ve kendine yeterlik içinde yaşayan tiplerini yansıtmıştır. Ne var ki, Thomas Mann gibi dışardan bakarak değil, biraz da benimseyerek, mutlu çocukluk günlerinin tatlı çağrışımları olarak onlara iltimas bile ederek. Bu mutlu azınlığın tatlı kaçıkları dışında kendine kahraman seçmemiştir. Yoksul insanları ve çevrelerini adı bulmuş, huzuru ve hayalleri bozulmasın diye onlara gözlerini kapamıştır.

Bunların bir suçlama değil, bir nitelendirme olduğu ortadadır. Yazarları, sanatçıları seçtikleri kesimler ve konulardan ötürü kinamak düşüncesi benden çok uzaktır. Önemli olan sanatçının aldığı konuyu ve kesimi işleyişidir bence, Abdülhak Şinasi Hisar, kendi alanında kimsenin yapmadığını yapmış, Türk romanında saygın yerini haklı olarak almıştır.

İçten kanım budur. O bizim edebiyatımızın bir Grand Seigneur'ü idi. Zamanı ve ortamı ile uyumsuzluğu buradan geliyordu. Rahatsızlığı da. Gerçeklerden kaçışı, kendini kendisi ile dolu bir âleme hapsedişi de bundandı.

Haftaya ● Mükrimin Halil

